

Descoperiri arheologice pe teritoriul comunei Căianu-Mic, județul Bistrița-Năsăud

GEORGE MARINESCU și ALEXANDRU RETEGAN

În ultimii ani pe teritoriul comunei Căianu Mic, prin strădania elevilor și a locuitorilor au fost descoperite numeroase vestigii istorice adunate și expuse astăzi în muzeul școlar. O parte dintre aceste materiale sînt prezentate în cele ce urmează¹:

I. Topoare de piatră.

Căianu Mic. 1. Topor perforat, lucrat cu grijă din marnă calcaroasă, în formă de pană cu muchia teșită și tăișul ascuțit. Descoperit în punctul „Valea Pietrei”. Dimensiuni: lungime 11,5 cm, lățime 4,5 cm, grosime 3,8 cm, diametrul orificiului de înmănușare 1,9 cm, greutate 270 g Colectia școlară Căianu-Mic (Pl. II/3 și Pl. III/13).

2. Topor perforat, lucrat cu deosebită grijă din andezit, de formă ovoidală cu muchia îngustă, bombată și cu tăișul bont. Descoperit în punctul „Brătîla”. Dimensiuni: 7,6×5×3,5 cm, diametrul orificiului 2,2 cm, greutatea 160 g (Pl. II/5 și Pl. III/9).

3. Topor perforat, lucrat din andezit, de formă ovoidală cu muchia rectangulară și ușor bombată, descoperit în punctul „Brătîla”. Dimensiuni: 7,3×5,2×2,3 cm, diametrul orificiului 2,2 cm, greutate 100 g (Pl. II/6 și Pl. III/10).

4. Topor perforat, lucrat din gresie cuarțitică neagră, în formă de pană. Muchia rectangulară, bombată și spartă lateral din vechime, tăișul arcuit, ascuțit și cu urme de folosire. Descoperit în punctul „Turcele”. Dimensiuni: 9,5×5,8×4,5 cm, diametrul orificiului 1,9 cm (Pl. III/12).

5. Topor perforat fragmentar, lucrat din gresie cuarțitică, în formă de pană, spart longitudinal și rupt în zona orificiului de înmănușare din vechime. Descoperit în punctul „Poduri”. Dimensiuni actuale: 12,4×6,5×1,8 cm (Pl. III/11).

¹ Menționăm că pe teritoriul comunei, în satul Dumbrăvița, a fost identificat un cimitir de incinerare Wielenberg din care s-au salvat prin grija prof. Al. Retegan mai multe urne. Informație și T. Soroceanu, Muz. de istorie Cluj.

Căianu Mare. 6. Topor perforat lucrat din gresie cuarțitică neagră, de formă aproximativ poligonală, muchia spartă din vechime, tăișul ascuțit și ascuțit. Descoperit în punctul „Fintina Sîrbului” (Pl. II/4 și Pl. III/14).

7—9. Tot de pe teritoriul satului Căianu Mare provin alte câteva topoare de piatră păstrate fragmentar și lucrate în general din gresie cuarțitică neagră. Trei dintre aceste piese au ajuns în colecția școlară Căianu Mic.

2. Obiecte de bronz și aramă

1. Fragment topor de luptă cu disc și spin?. Bara dintre disc și manșon este rectangulară în secțiune. Manșonul cilindric, plasat puțin oblic față de axul lung al toporului, are capetele rotunjite și îngroșate. La mijlocul manșonului sînt plasate cele două proeminente triunghiulare. Corpul păstrat al toporului este îngust, masiv și hexagonal în secțiune. Toporul la descoperire a fost întreg dar descoperitorii (copii) l-au tăiat în mai multe părți. Locul de descoperire: „Turcele”, Căianu-Mic. Piesa a fost lucrată cu deosebită grijă, urmele turnării sînt minuțios îndepărtate. Patină nobilă, cafeniu-roșcată. Dimensiuni: actuale: lungimea totală 10 cm, lungimea manșonului 3,6 cm, diametrul găurii manșonului 2,2 cm (Pl. I/6 și Pl. III/2).

2. Corpul unui topor de luptă cu manșonul prelungit?, tăiat de către descoperitori la baza orficiului de înmănușare. Corpul păstrat este masiv, drept, fațetat și lărgit ușor spre un tăiș ascuțit și ușor curbat. Dimensiuni: lungime totală actuală 10,8 cm, lățimea tăișului 3,5 cm, greutatea actuală 130 g.. Descoperit după declarațiile unora dintre descoperitori în vatra satului Căianu Mic. Tehnica de lucru, minuțiozitatea finisării ca și patina identică, cafeniu-roșcată, ne fac să credem că și acest topor provine tot de pe „Turcele”, din aceeași descoperire cu toporul descris mai sus (Pl. I/7 și Pl. III/3).

3. De pe „Turcele” provin trei brățări² executate din bară de secțiune circulară, îngroșată la mijloc și subțiată la capete. Ca elemente decorative remarcăm inciziile transversale și „brăduții”. De notat că piesa de la nr. 4 (Pl. I), este decorată și în interior cu benzi de linii oblice incizate. La capete, brățările au o mică porțiune care a rămas nedecorată. Patina verde închisă cu pete albăstrii. Brățările au decorul șters datorită unei folosiri îndelungate. Dimensiuni: nr. 2: diametrul interior maxim 6,3 cm, grosimea la mijloc 1,2 cm, greutate 135 g; nr. 3: diametrul interior maxim 6,6 cm, grosimea la mijloc 1,1 cm, greutate 95 g; nr. 4: diametrul interior 6,7 cm, grosime la mijloc 0,8 cm, greutate 60 g (Pl. I/2—4 și Pl. III/6—8).

² Brățările, descoperite cu mai mulți ani în urmă în punctul „Turcele”, au făcut parte în mod sigur dintr-un depozit de bronzuri a cărei componentă a rămas necunoscută. Este posibil ca din acest depozit să fi făcut parte și cele două topoare de luptă fragmentare deoarece și acestea ca și brățările au fost aduse și cedate colecției școlare de către aceiași descoperitori. O brățară similară celeia de la Pl. I/2 a rămas în posesia unui locuitor din Căianu Mic și actualmente este probabil definitiv pierdută.

4. Celt de tip transilvănean cu gaura de înmănuşare ovală, gura dreaptă şi uşor îngroşată. Feţele laterale sînt ornamentate cu cele două triunghiuri obişnuite. Pe una din feţele laterale celtul este perforat din vechime cu un obiect ascuţit. Patină verde închisă. Descoperit în punctul „Poduri“, Căianu Mic. Dimensiuni: lungime 12 cm, diametrele interioare ale gurii 3,9/2,6 cm, adîncimea golului 6,1 cm, lăţimea tăişului 4,8 cm, greutate 290 g (Pl. I/1 şi Pl. III/1).

5. Celt cu gura concavă şi secţiunea corpului poligonală. Gaura de înmănuşare rectangulară, pliscul puţin dezvoltat, bordura gurii uşor îngroşată. Pe una din suprafeţele laterale, sub bordură, se află o perforare circulară ce servea probabil la o mai bună fixare a celtului în mernul de lemn. Starea de conservare foarte bună. Patină negricios-verzuie. Descoperire izolată în vatra satului Ciceu-Poieni. Dimensiuni: lungime 9,3 cm, diametrele interioare ale gurii 3,3/2,5 cm, adîncimea golului 6,3 cm, lăţimea tăişului 3,9 cm, greutate 170 g (Pl. II/1 şi Pl. IV/15).

6. Celt cu gura concavă, cu secţiunea corpului aproximativ poligonală şi gaura de înmănuşare ovală. Toarta ruptă din vechime, corpul uşor arcuit. Feţele late sînt decorate cu cite o bandă în relief iar pe feţele înguste apar cite două „caneluri”. Celtul a fost turnat cu multe defecţiuni vizibile în special în ce priveşte compoziţia metalului. Patină verzui-albicioasă. Descoperire izolată pe „Turcele”, Căianu Mic. Dimensiuni: lungime buză-tăiş 8,5 cm, diametrele interioare ale gurii 3,3/2,4 cm, lăţimea tăişului 3,1 cm, adîncimea golului 6,9 cm, greutate 120 g (Pl. II/2 şi Pl. III/4).

7. Ciocan de aramă, cu muchia arcuită şi bombată, secţiunea corpului trapezoidală. Perforarea ovală-alungită şi nesigur lucrată. Braţul-topor alungit şi uşor lăţit se termină într-un virf bont. Întreg corpul este denivelat şi cu urme de lovituri. Dimensiuni: lungime 8 cm, lăţimea maximă 2,8 cm, grosimea maximă 2,2 cm, diametrul orificiului de înmănuşare 1,1/07 cm, greutate 185 g. Descoperit în punctul „Valea Pietrei”, Căianu Mic. (Pl. I/5 şi Pl. III/5).

Încadrarea cronologică şi tipologică.

Descoperirile fiind izolate consideraţiile tipologice şi cronologice le vom face în general discutînd fiecare piesă în parte.

Uneltele de piatră şlefuită, perforate, apar de pe la mijlocul epocii neolitice şi continuă să fie folosite în perioadele următoare pînă după sfîrşitul epocii bronzului³. După formă, tehnică de lucru şi dimensiuni topoarele de piatră prezentate se datează cel mai probabil în epoca neolitică. Unele dintre ele (Pl. II/4, 5, 6 şi Pl. III/9, 10, 12, 14), au forme foarte frecvent întîlnite în descoperirile atribuite culturii Coţofeni⁴. Chiar dacă aceste topoare n-au fost descoperite cu materiale însoţitoare,

³ Eugen Comşa. SCIV, 23, 1972, 2, p. 250 sqq.

⁴ Analogii mai apropiate din Transilvania pentru topoarele în discuţie găsim la Moreşti (K. Horedt, Materiale, V, 1959, p. 83 sqq., fig. 3/3), la Tebea (N. Harţuche, ActaMN, VI, 1969, p. 439 sqq., fig. 6/7), la Bradu (M. Macrea, E. Dobroiu, N. Lupu, Materiale, V, 1959, p. 413 sqq., fig. 15), la Singeorgiu de Mureş (Z. Székely, Materiale, VI, 1961, p. 189, fig. 4/2—3), sau la Călata (D. Radu, N. Mois, ActaMN, 1969, p. 435 sqq., fig. 1/2).

putem spune că ele atestă cu certitudine existența unor așezări neolitice și eneolitice pe teritoriul actual al com. Căianu Mic.

În ce privește obiectele de metal considerăm că cea mai probabilă încadrare cronologică și tipologică a lor ar fi urrătoarea :

Toporul de luptă cu disc și spin? (Pl. I/6 și Pl. III/2) după forma manșonului și a corpului se încadrează în seria topoarelor de tip B₃ din schema tipologică elaborată de I. Nestor⁵, iar după secțiunea lamei și a barei de la disc piesa în discuție pare să facă parte din varianta Dobrocina a aceleiași scheme tipologice îmbunătățită și completată recent de către Al. Vulpe⁶. Topoarele grupate în varianta Dobrocina apar atât în depozite de tip Uriu-Dragomirești cit și în cele de tip Cincu-Susenii⁷. Având în vedere că cele mai apropiate analogii pentru toporul nostru le găsim în depozitele de bronzuri de la Uriu⁸, Șieu⁹, Lozna Mare¹⁰, opinăm pentru o datare la sfârșitul epocii bronzului a acestui topor fragmentar. Deci Bronz D, sec. XIII i.e.n.

Topoarele cu manșon prelungit apar în depozitele de bronzuri de la sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului. Analogii foarte bune pentru toporul de la Căianu Mic (Pl. I/7 și Pl. III/3) se găsesc în depozitul nr. II de la Rebrîșoara¹¹ sau la Cornyi Potok¹².

Tipologic toporul în discuție face parte din grupa topoarelor cu gaura de înmănușare transversală de tip Șanț-Dragomirești, varianta Dragomirești¹³ iar din punct de vedere cronologic se datează la sfârșitul epocii bronzului și începutul Hallstattului¹⁴. Deci Bronz D-Ha A₁, sec. XIII—XII i.e.n.

Brățile se încadrează în tipul aceloră frecvent întâlnite în depozitele orizontului Uriu-Dragomirești. Piese analoage găsim la Uriu¹⁵, Leleiu¹⁶, Bătarci¹⁷, Cornuțel¹⁸, sau la Vadul Izei¹⁹. Datate: Bronz D, sec. XIII i.e.n.

Celtul de tip transilvănean descoperit în punctul „Poduri” (Pl. I/1 și Pl. III/1) face parte din varianta principală A (A₂) alcătuită de Mircea Rusu²⁰. Acest tip de celt se regăsește frecvent în depozitele de la sfârșitul epocii bronzului ca de pildă la Uriu²¹, Rebrîșoara²² sau Miercu-

5 I. Nestor, *Marburger Studien*, 1938, p. 182 sqq.

6 Al. Vulpe, *Die Axte und Belle in Rumänien*, I. PBF. IX, 2, p. 80 sqq., pl. 24/343, pl. 25 și pl. 26.

7 *Ibidem*, p. 89.

8 *Ibidem*, nr. 367—368, nr. 26 și M. Roska, *Erdély régészeti repertoriuma*, I. Cluj, 1942, p. 86—87, nr. 29, fig. 106/8, 9, 11.

9 D. Popescu, *Dacia*, VII—VIII, 1937—1940, p. 146, fig. 1/1 ; Al. Vulpe, *op. cit.*, pl. 25/359.

10 M. Roska, *Közlemények*, IV, 1—2, 1944, p. 49, fig. 8 ; Al. Vulpe, *op. cit.*, p. 25/348.

11 M. Rusu, *ArhMold*, II—III, 1964, p. 241, fig. 2/7.

12 K. Bernjaković, *SlovArh*, VIII, 2, 1960, p. 338 sqq., pl. VIII/3.

13 Al. Vulpe, *op. cit.*, p. 57 sqq. și pl. 16—17.

14 *Ibidem*, p. 59.

15 M. Roska, *Repertorium* . . . , p. 86—87, fig. 107/12—17. De remarcat că localitatea Uriu este situată doar la câțiva km de locul de descoperire a brăților în discuție și este foarte posibil ca cele două depozite să aparțină aceleiași comunități sau unor comunități vecine și contemporane de la sfârșitul epocii bronzului.

16 *Ibidem*, p. 146, nr. 16, fig. 170.

17 M. Macrea, C. Kacso, *Stud. și Com.*, Satu Mare, 11, 1972, p. 101 sqq., pl. XXIV/2—6.

18 I. Stratan, *SCIV*, 15, 1964, 4, p. 522 sqq., fig. 2/5a—b, fig. 3/1a—b.

19 Fr. Nistor, Al. Vulpe, *SCIV*, 21, 1970, 4, p. 623 sqq., fig. 2/4—6.

20 M. Rusu, *Sargetia*, IV, p. 24, fig. 1.

21 M. Roska, *op. cit.* . . . , p. 86—89, nr. 29, fig. 107/1.

22 M. Rusu, *ArhMold*, II—III, . . . , p. 237 sqq., fig. 2/6.

rea Ciuc²³ etc., cit și în cele de la începutul Hallstattului: Șpálnaca²⁴ sau Gușterița²⁵. Deși culturile de acest tip apar și în depozite databile în Ha A₁, prin apariția lor repetată în depozitele de bronzuri aparținătoare grupei Uriu-Domănești (Dragomirești) se datează în general în Bronz D²⁶, sec. XIII i.e.n.

Celțul descoperit în vatra satului Ciceu-Poieni (Pl. II/1 și Pl. III/15) are și el numeroase analogii în depozitele de bronzuri datate în Bronz D-Ha A₁. Cităm doar câteva dintre acestea: Bătarci²⁷, Dragomirești²⁸, Uriu²⁹, Salonta³⁰, Gușterița³¹, Sighet 1³² etc. Datarea: Bronz D — eventual Ha A₁.

Celțul descoperit pe „Turcele” (Pl. II/2 și Pl. III/4) are unele analogii la Birsana³³ sau la Finațe³⁴. Celțul se datează în general în Ha A₂, sec. XI i.e.n.

În ce privește ciocanul de cupru descoperit în „Valea Pietrei” (Pl. I/5 și Pl. III/5) o dată mai strînsă a sa este destul de dificilă atît datorită lipsei unor materiale însoțitoare mai concludente cît și datorită lipsei unor bune analogii. Ciocane de aramă apar uneori în depozite de bronzuri cum este cazul celui de la Zlatna³⁵. Astfel de unelte au fost folosite cu siguranță pentru baterea pe nicovală a unor piese de bronz³⁶. Forma, dar mai ales numeroasele urme de întrebuintare, pe care le prezintă ciocanul, ne fac să credem că și această piesă se poate data eventual la sfîrșitul epocii bronzului și începutul Hallstattului.

Materialele prezentate de noi se adaugă la unele descoperiri mai vechi de pe teritoriul comunei³⁷, și în același timp dovedesc că prin interes și preocupare se pot salva valoroase urme ale vieții și activității umane, care de cele mai multe ori depășesc cadrul interesului muzeistic și istoric local, înscriindu-se în cadrul general de studiere și aprofundare a istoriei României.

23 Z. Székely, SCIV, 21, 1970, 3, p. 473 sqq., fig. 3/1.

24 H. Dumitrescu, Dacia, V—VI, 1935—1936, fig. 4/11.

25 Fr. Holste, *Hortfunde Südosteuropas*, Marburg-Lahn, 1951, pl. 24/1, 9 și pl. 25/3 etc.

26 M. Rusu, *Sargeția*, IV, p. 24.

27 M. Macrea—C. Kacsó, *op. cit.*, pl. XXIII/4—4, T. Bader, *Inv. Arch.*, fasc. 6, 1971, R. 25a/4—7.

28 M. Roska, *op. cit.*, p. 69, nr. 64, fig. 71/5.

29 *Ibidem*, p. 86—87, fig. 107/5—8.

30 Gh. Lazin, *Studia Univ. B. B.*, p. 35 sqq., pl. 11/3.

31 Fr. Holste, *op. cit.*, pl. 25/10.

32 Fr. Nistor, *Al. Vulpe*, SCIV, 20, 1969, 2, p. 183, fig. 3/28—29.

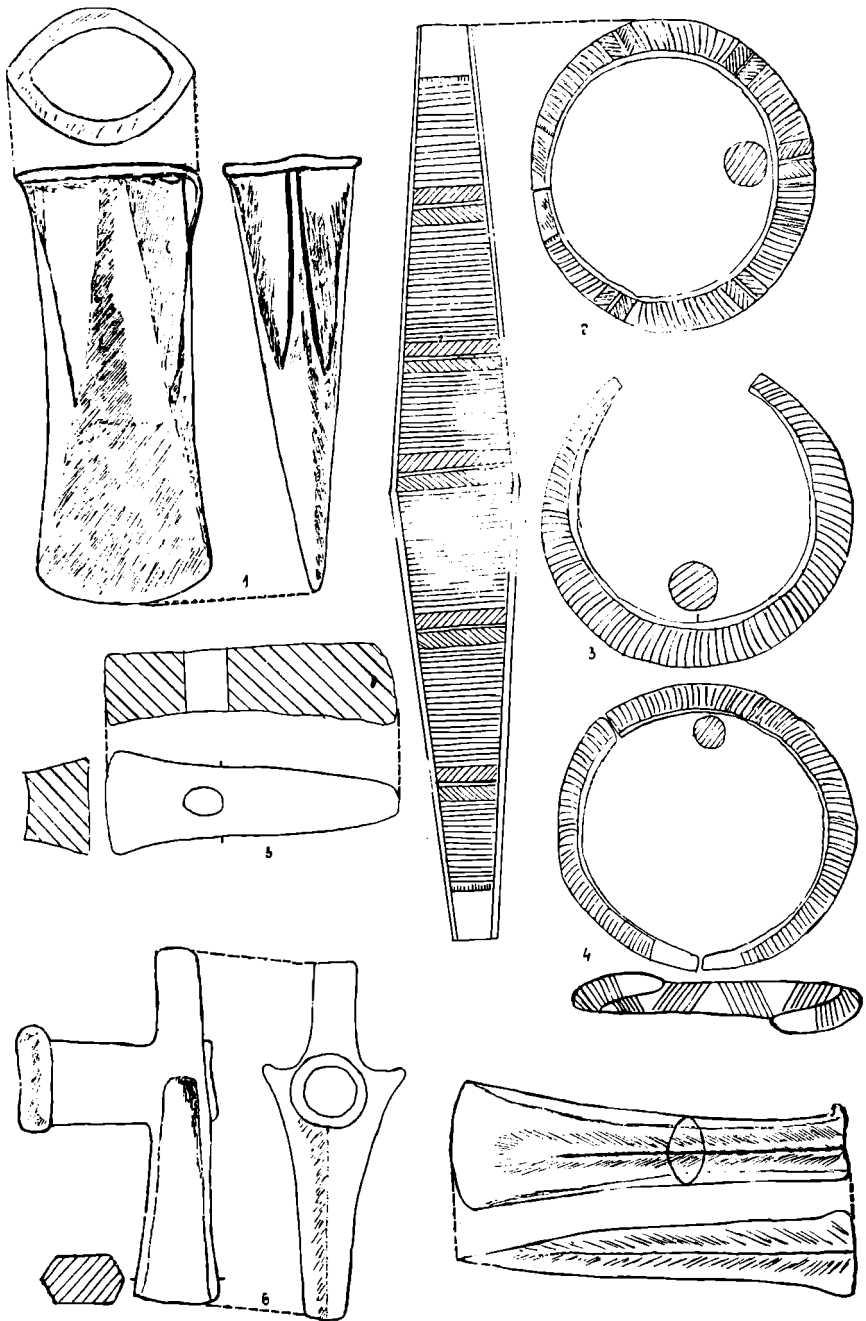
33 M. Petrescu-Dimbovița, *AISC*, V, 1944—1948, p. 264 sqq., fig. 2/2.

34 M. Rusu, *OmCD.*, 1960, p. 485 sqq., fig. 1/5.

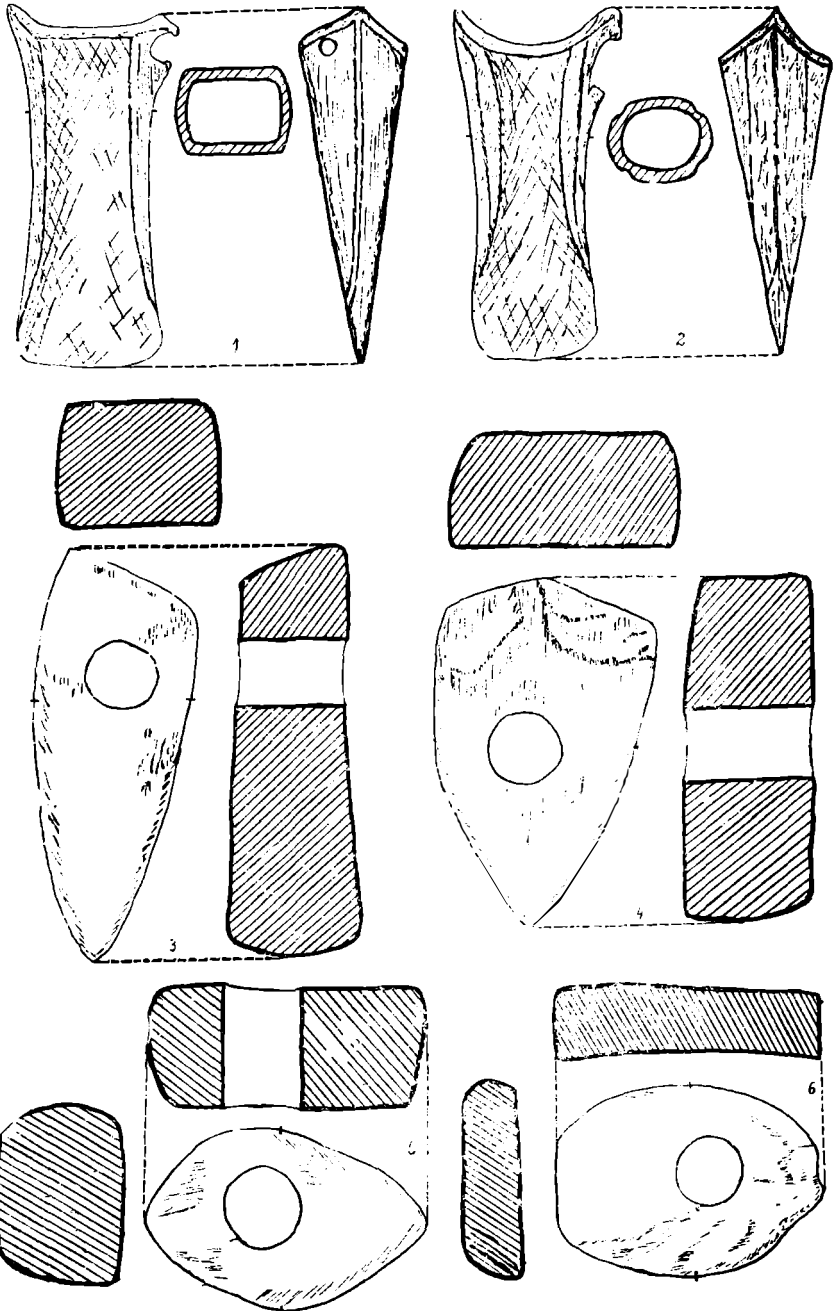
35 I. Berciu, *Al. Popa*, *Apulum*, VI, 1967, p. 76 sqq.

36 J. Déchelette, *Manuel d'archéologie préhistorique*. II, Paris, 1928, p. 275—276.

37 M. Roska, *Repertorium* . . . p. 127, nr. 167, *SzolnDob*, Mon., I, 116 (pentru Căianu Mic); *SzolnDob*, Mon., II, 545; M. Roska, *Rep.*, p. 187, nr. 18 etc. (pentru Dobric); *SzolnDob*, Mon., II, p. 439; M. Roska, *Rep.*, p. 58, nr. 39 (pentru Ciceu-Poieni) etc.

Pl. I. – Obiecte de bronz și aramă descoperite la Căianu Mic. 1/2.

Pl. II. — Obiecte de piatră și bronz descoperite la : 1, Ciceu-Poieni ; 2—3, 5—6, Căianu Mic ; 4, Căianu Mare. 1/2.

Pl. III. — Obiecte de piatră, bronz și aramă descoperite la : 1—4, 5—13, Căianu Mic ; 14, Căianu Mare ; 15, Ciceu-Poieni. (foto). 1/2.

ARCHÄOLOGISCHE ENTDECKUNGEN AUF DEM GEBIETE DER GEMEINDE CĂIANU MIC, BEZIRK BISTRIȚA-NĂSAUD.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Verfasser präsentieren einige, in den letzten Jahren gemachten Entdeckungen von Werkzeugen und Waffen aus Stein, Kupfer und Bronze auf dem Gebiet des Dorfes Căianu-Mic.

Typologisch und chronologisch betrachtet gehören die Steinäxte, die als Werkzeuge oder Waffen verwendet wurden, zum späten Neolithikum und Aneolithikum.

Metallgegenstände werden folgenderweise datiert: Die zwei Nackenscheibenäxte, die sehr wahrscheinlich aus denselben Entdeckungen stammen, obwohl in Bruchstücken, können mit genügender Gewißheit betrachtet werden als Teile einiger Nackenscheibenäxte, von denen die eine vom Typus B₃, Variante Dobrocina (Taf. I/6 und Taf. III/2), und die andere scheint eine Schaftlockaxt mit verlängertem Griff, Variante Dragomirești zu sein. Die beiden Äxte werden durch Form und Analogie in Bronze D, eventuell Ha A₁ datiert.

Die drei Armbänder — die mit Sicherheit Teil einer Lagerung waren, — werden datiert in Bronze D eventuell Ha A₂ sowie die Tüllenbeile von Căianu Mic (Taf. I/1 und Taf. III/1) und Ciceu—Poieni (Taf. II/1 und Taf. III/15).

Das, auf Turcele entdeckte Tüllenbeil durch Form und Analogie kann in Ha A datiert werden.

Schliesslich kann der Kupferhammer eventuell als von Bronzegeisern benutztes und infolge dessen könntheer, Ende der Bronzeepoche und Anfangs der Hallstattzeit datiert werden.

ERKLÄRUNG DER ABBILDUNGEN

- Taf. I. — Bronze — und Kupfergegenstände, entdeckt zu: Căianu Mic. 1/2.
Taf. II. — Stein — und Bronzegegenstände, entdeckt isoliert zu: 1, Ciceu-Poieni; 2—3, 5—6, Căianu Mic; 4, Căianu Mare. 1/2.
Taf. III. — Stein-Bronze — und Kupfergegenstände, entdeckt zu: 1—4, 5—13, Căianu Mic; 14, Căianu Mare; 15, Ciceu-Poieni. (foto). 1/2.